

GRÅZONEBØRN

Undersøgelse af vilkårene i de almene daginstitutioner om arbejdet med børn og unge, der har særlige behov.

B U P L

INDHOLD

1. UNDERSØGELSENS BAGGRUND	3
2. UNDERSØGELSENS FORMÅL	4
3. RESUMÉ AF UNDERSØGELSENS RESULTATER	5
3.1. RESULTATER OM OMFANGET AF OPGAVEN	5
3.2. RESULTATER OM VILKÅRENE FOR ARBEJDET	5
3.3. RESULTATER OM INSTITUTIONERNES HOLDNINGER TIL RUMMELIGHED OG INKLUSION	6
4. UNDERSØGELSENS METODE	7
4.1. UNDERSØGELSENS GENNEMFØRELSE	7
4.2. REPRÆSENTATIVITET	8
4.3. BEGREBSAFGRÆNSNING	10
5. INSTITUTIONERNE	11
6. BØRN MED SÆRLIGE BEHOV	12
6.1. HVOR MANGE BØRN MED SÆRLIGE BEHOV ER DER?	12
6.2. BØRN SOM UDLØSER EKSTRA RESSOURCER	13
6.3. GRÅZONEBØRNENE	16
6.4. RESTGRUPPEN	21
7. VILKÅRENE FOR ARBEJDET MED BØRN DER HAR SÆRLIGE BEHOV	22
7.1. KLARHED OVER OPGAVEN	22
7.2. OPGAVERNS OMFANG – UDVIKLINGEN I DE SENESTE ÅR	24
7.2. RESSOURCER	26
7.3. RUMMELIGHED OG INKLUSION	29
8. LITTERATUR	31

1. UNDERSØGELSENS BAGGRUND

Det stigende udgiftspræs på det specialiserede socialområde har sat alvorlige spor i kommunernes økonomi. År efter år har der været anvendt flere penge på området end forudsat i budgetterne - penge, som kommunerne til dels har hentet på det almene område. Kommunerne er naturligvis optaget af, at få styr på udgifterne, og gør i den forbindelse noget ud af, at dele erfaringer om tiltag som virker. Nogle tiltag forholder sig til afvejningen af udgifter over for kvaliteten i og effekten af indsatsen. Andre tiltag synes at have et så ensidigt økonomisk fokus, at det ikke er til at få øje på det primære hensyn til børnene og de unge. Det er f.eks. tiltag, hvor visitationen af børn med særlige behov flyttes fra kompetente fagfolk i socialforvaltningen til en gruppe økonomiske administratorer, uden faglig indsigt i behandlingen af børnesager.

I BUPL's bagland er man mere optaget af, at kommunernes bestræbelser på at styre udgiftsudviklingen ofte medfører, at de almene daginstitutioner og skoler bliver sat i stedet for de dyrere specialiserede tilbud. For nogle af børnene følger der ekstra ressourcer med, for andre gør der ikke. Konsekvensen er, at hverdagen i institutionerne opleves som presset, fordi der mangler ressourcer til, at medarbejderne kan tage sig ordentligt af den gruppe børn, som vitterlig har behov for ekstra opmærksomhed og støtte.

Børn der har særlige behov, men som institutionerne ikke modtager ekstra ressourcer til, kalder vi i denne undersøgelse for "gråzonebørn". Børnene befinder sig i en gråzone, fordi det i de administrative systemer enten ikke er erkendt eller anerkendt, at de har nogle ressourcekrævende særlige behov. I arbejdet med undersøgelsen har det været en overvejelse i stedet at kalde dem for "de usynlige børn", fordi det ikke er muligt at finde tal om disse børn i de kommunale budgetter eller i den almindelige statistik for området. Det, at det ikke er muligt at få et overblik over, hvor mange børn i almeninstitutionerne, der har særlige behov, forringer mulighederne for at iværksætte en systematisk og velovervejet indsats, der på sigt kan medvirke til at reducere udgifterne til det specialiserede socialområde.

I BUPL oplever vi, at det er svært at vække kommunernes interesse for de almene institutioners varetagelse af opgaverne med børn og unge, der har særlige behov, og herunder for, hvilke ressourcer der medgår - eller bør medgå - til opgaveløsningen. Vi har iværksat denne undersøgelse med en nysgerrighed efter mere viden om, hvor stor en opgave de almene institutioner egentlig løser i forhold til børn med særlige behov, og hvordan institutionerne oplever, at vilkårene for dette arbejde er. Det er vores ønske, at undersøgelsens resultater kan indgå som en del af grundlaget i en fremadrettet dialog med de kommunale beslutningstagere om, hvordan og på hvilke vilkår almeninstitutionerne kan bidrage til den samlede indsats over for børn og unge med særlige behov.

2. UNDERSØGELSENS FORMÅL

Det er undersøgelsens formål, at give viden om omfanget af den opgave, som almeninstitutionerne løser i forhold til børn med særlige behov, og om de oplevede vilkår for dette arbejde. Det har herunder været et selvstændigt formål at få viden om hvor mange børn, der befinder sig i den gråzone, som opstår mellem, at pædagogerne vurderer, at børnene har særlige behov, som kræver en særlig ressourceindsats på den ene side, og på den anden side at der sker en politisk- og administrativ anerkendelse af, at børns behov bør tilgodeses.

Undersøgelsen er først og fremmest sat i værk, fordi der har lydt bekymrende meldinger fra BUPL's bagland om, at institutionernes opgave med børn der har særlige behov, synes støt voksende, samtidig med, at det bliver stadig sværere for institutionerne, at få tildelt de nødvendige ressourcer til opgaveløsningen. Som faglig organisation for de ledere og pædagoger, som er konfronteret med dette i hverdagen, er det naturligvis i BUPL's interesse at indhente en viden, der kan bruges som grundlag for en fremadrettet dialog med kommunerne om, hvordan og på hvilke vilkår almeninstitutionerne kan bidrage til den samlede indsats over for børn og unge, der har særlige behov.

I lyset af, at de almene institutioners arbejde med børn, der har særlige behov, for ganske nyligt er blevet grundigt beskrevet i et forskningsprojekt for Indenrigs- og Socialministeriet, kan det måske virke uforståeligt, at BUPL har begivet sig ud i en ny undersøgelse.

Projektet - "Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt"¹ - har haft som formål at undersøge karakteren og omfanget af den kommunale indsats samt udformningen og effekten af indsatsen. Projektet fokuserer således ikke på vilkårene for arbejdet. Og så er det ikke lykkedes for projektet, at få afdækket hvor mange børn med særlige behov, der findes i kommunerne og i de almene dagtilbud. BUPL's undersøgelse supplerer derfor den vigtige viden, som allerede er indsamlet på området.

3. RESUMÉ AF UNDERSØGELSENS RESULTATER

3.1. RESULTATER OM OMFANGET AF OPGAVEN

- Der er i denne undersøgelse fundet, at 14,2 pct. af de indskrevne børn på undersøgelsestidspunktet er børn, som i institutionerne vurderes at have særlige behov. 98 pct. af institutionerne har børn med særlige behov.
- Størstedelen af institutionerne oplever, at der er kommet flere børn med særlige behov i institutionerne i de seneste 3-5 år, og herunder at udviklingen har trukket i retning af, at almeninstitutionerne i højere grad end tidligere skal tage sig af børn med særlige behov.
- På førskoleområdet modtager 70 pct. af institutionerne en eller anden form for særlig ressource-tildelelse til nogle af disse børn. Knap en tredjedel (28 pct.) af de børn der har særlige behov - svarende til 4 pct. af alle indskrevne børn - udløser ekstra ressourcer i institutionerne. Det er mest udbredt, at ressourcerne udmøntes ved, at der tilknyttes ekspertbistand (talepædagog, psykolog m.v.) til institutionen og som støttepædagogtimer til det enkelte barn.
- På skolebørnsområdet modtager 62 pct. af institutioner særlige ressourcer til nogle af børnene. Ressourcerne bliver givet til 8 pct. af de børn, der har særlige behov, svarende til 1 pct. af alle indskrevne børn. Det er mest udbredt, at ressourcerne udmøntes som ekspertbistand tilknyttet institutionen og som en generel opnormering med ekstra timer. Det er mere udbredt på skolebørnsområdet, at der er oprettet specielle grupper til børn med særlige behov end på førskoleområdet.
- På førskoleområdet udgør gråzonebørnene - dvs. de børn, som institutionerne ikke får ekstra ressourcer til, selv om det vurderes, at børnenes særlige behov kræver det - 36 pct. af alle børn med særlige behov og 6 pct. af samtlige indskrevne børn. På skolebørnsområdet udgør gråzonebørnene 48 pct. af alle børn med særlige behov og 6 pct. af samtlige indskrevne børn.
- De væsentligste grunde til at institutionerne ikke modtager ekstra ressourcer til gråzonebørnene, er at børnenes behov endnu ikke er afklaret, og at institutionerne endnu ikke har bedt om dem. I forhold til sidstnævnte har det en betydning, at mange institutioner afstår fra at bede om ekstra ressourcer, fordi de har erfaring med, at det er nyttesløst at søge. Det gælder især på skolebørnsområdet, men i bekymrende grad også på førskoleområdet, her er oplevelsen, at forvaltning og politikere ikke vurderer, at det er nødvendigt med støtte til disse børn. Meget tyder på, at hensynet til kommunernes økonomi har en væsentlig - både direkte og indirekte - betydning for, at institutionerne ikke får de ressourcer, der er nødvendige.
- Der er en "restgruppe" af børn med særlige behov, som institutionerne vurderer at kunne håndtere, uden at de tilføres ekstra ressourcer. Restgruppen udgør 36 pct. af børnene med særlige behov på førskoleområdet, svarende til 6 pct. af alle de indskrevne børn, og 44 pct. af børnene med særlige behov på skolebørnsområdet, svarende til 5,2 pct. af alle de indskrevne børn.

3.2. RESULTATER OM VILKÅRENE FOR ARBEJDET

- Der er kun få institutioner, som oplever, at det er klart defineret, hvilke typer af børn de skal modtage, og et flertal af institutionerne oplever ikke, at de er en del af en helhedsorienteret indsats i kommunerne. Institutionerne er med andre ord noget uklare på deres rolle, og på hvilke bidrag de forventes at yde til kommunernes samlede indsats på området.
- Meget tyder på, at institutionernes opgaveløsning i forhold til børn med særlige behov foregår "på trods". Et flertal af institutionerne - 85 pct. af førskoleinstitutionerne og 77 pct. af skolebørnsinstitutionerne - oplever, at de har for få ressourcer til arbejdet med børn, der har særlige behov. Herunder er der 75 pct. af de førskoleinstitutioner og 66 pct. af de skolebørnsinstitutioner, som faktisk

modtager ekstra ressourcer, der vurderer, at de ekstra ressourcer er utilstrækkelige i forhold til de behov og opgaver, der er i arbejdet. Et flertal af institutionerne oplever samtidig, at det inden for de sidste 3-5 år er blevet sværere at få ekstra ressourcer til børn med særlige behov.

- Manglen på ressourcer har en negativ betydning for institutionernes muligheder for at planlægge og gennemføre pædagogiske forløb - både for de børn der har særlige behov, og for de børn, der har almindelige behov. Det betyder bl.a., at der er tidspunkter, hvor børn der har særlige behov ikke får et tilstrækkeligt godt tilbud i institutionerne. Den negative betydning ses også i forhold til institutionernes viden om, hvordan de kan støtte børn med særlige behov, og herunder at de mangler muligheder for løbende opdatering gennem efter- og videreuddannelse.

3.3. RESULTATER OM INSTITUTIONERNES HOLDNINGER TIL RUMMELIGHED OG INKLUSION

- Selv om det er oplevelsen i institutionerne, at arbejdet med børn der har særlige behov, er belastet og besværliggjort af manglende ressourcer, mener de alligevel, at de fleste børn med særlige behov kan rummes i de almene institutioner, hvis de nødvendige ressourcer følger med.
- Generelt er det holdningen, at børn med særlige behov profiterer af, at være i en institution sammen med børn, der har almindelige behov, og vice versa. Konkret mener et flertal af institutionerne, at børn med psykiske handicap har det bedre i et specialiseret tilbud, men at børn med fysiske handicap og børn med sociale vanskeligheder kan rummes i de almene institutioner. Til dette resultat hører, at 37 pct. af førskoleinstitutionerne og 56 pct. af skolebørnsinstitutionerne har indskrevet børn med særlige behov, som de mener, burde udskrives til et mere specialiseret tilbud.

Resultaterne vidner om, at almeninstitutionerne er åbne og villige til at bidrage til kommunernes samlede indsats over for børn med særlige behov. Det er op til kommunernes politikere og forvaltninger at udnytte dette potentiale i en systematisk og ressourceafdækket indsats. Det er nemlig forudsætningen for, at almeninstitutionerne kan komme til at spille en mere tydelig rolle i den tidlige forebyggende indsats, og dermed bidrage til at færre børn og unge får behov for et specialiseret tilbud.

4. UNDERSØGELSENS METODE

4.1. UNDERSØGELSENS GENNEMFØRELSE

Undersøgelsen er gennemført som et mailbaseret elektronisk spørgeskema i perioden fra d. 7. september til d. 28. september 2009.

Til undersøgelsen var indhentet mailadresser på i alt 2863 institutioner. Mailadresserne er primært hentet via KRAK-Markedsdata, som baserer sig på oplysninger i CVR-registeret. For institutioner i Københavns Kommune er adresselisten suppleret med adresser i BUPL's medlemsregister.

Ved udsendelsen af emails til institutionerne fangede systemet 701 "døde" mails, dvs. mails som af forskellige årsager ikke virker. En del er formentlig landet i et spamfilter og en anden del har sandsynligvis ikke været korrekt opdateret i CVR-registeret. Hertil kommer 20 mails fra institutioner, der har haft autosvar på modtagelsen, som angav, at mail-modtageren ikke ville være til stede i perioden, hvor undersøgelsen fandt sted, at institutionen er lukket m.v., samt mails fra rene specialtilbud, som ikke meningsfuldt kunne se sig selv i undersøgelsen.

I alt 1.354 institutioner har ikke reageret på undersøgelsen, 157 har afvist at deltage, og 202 har kun svaret delvist på de stillede spørgsmål. Af de resterende 429 gennemførte interview, er der ved en gennemgang af datagrundlaget fundet yderligere 11 besvarelser, som hidrører "rene" specialinstitutioner. Disse er efterfølgende sorteret fra i datagrundlaget.

Undersøgelsens gennemførelse er sammenfattet i nedenstående tabel.

	Procent	Antal
Nettostikprøve (2.863 - 721)	100	2142
Har ikke svaret	63,2	1354
Vil ikke deltage	7,3	157
Delvise besvarelser	9,4	202
Besvarelser fra "rene" specialtilbud	0,5	11
Undersøgelsesgrundlag	19,5	418

4.2. REPRÆSENTATIVITET

Svarprocenten i denne undersøgelse er lav. Dette var forventet ved undersøgelsens igangsættelse, hvor det fra starten var klart, at de indhentede mailadresser på ingen måde repræsenterer et strategisk eller præcist udtræk i forhold til målgruppen. Da antallet af besvarelser ikke er uforholdsmæssigt lavt, behøver svarprocenten ikke i sig selv have en betydning for undersøgelsens repræsentativitet. Det har til gengæld en betydning, om respondenterne fordeler sig nogenlunde som den samlede institutionsmasse i forhold til udvalgte karakteristika.

Nedenfor i tabel 1 og 2 ses fordelingerne i undersøgelsen og i den samlede institutionsmasse jf. oplysninger fra Danmarks Statistik, i forhold til institutionernes ejerforhold og institutionstype.

Tabel 1. Kommunale, selvejende og private institutioner					
Undersøgelsen	Antal	Pct.	DS: PAS 22 - 2008	Antal	Pct.
Kommunale	285	68	Kommunale	5.369	75
Selvejende	121	29	Selvejende	1.574	22
Private + pulje	12	3	Private + pulje	262	4
I alt	418	100	I alt	7.205	100

Tabel 2. Institutionstype					
Undersøgelsen	Antal	Pct.	DS: PAS 22 -2008	Antal	Pct.
Vuggestuer	27	7	Vuggestuer	325	5
Børnehaver	164	39	Børnehaver	1.899	26
Aldersint.	143	34	Aldersint.	2.372	33
Fritidshjem/	16	4	Fritidshjem	187	3
SFO	46	11	SFO	1.858	26
Klub	22	5	Klub	564	8
I alt	418	100	I alt	7.205	100

Det ses, at der i denne undersøgelse er:

- En mindre overrepræsentation af selvejende institutioner og en underrepræsentation af kommunale institutioner. Intuitivt er der ikke umiddelbart grund til at antage, at der er forskel på andelen af børn med særlige behov og vilkårene for arbejdet med disse børn i selvejende og kommunale institutioner. De selvejende institutioner har således som udgangspunkt driftsoverenskomst med kommunerne, og herunder en kobling til de kommunale pladsanvisninger mv. I et historisk perspektiv er det dog samtidig sådan, at flere selvejende institutioner er oprettet og drives af humanitære organisationer, som et tilbud til børn på samfundets bund (oprindeligt børneasyl m.v.), og at denne historisk betingede funktion betyder, at institutionerne ofte er beliggende i socialt belastede områder. Derfor er det også en mulighed, at der blandt de selvejende institutioner kan være en lidt større andel af børn med særlige behov. En særlig analyse heraf viser, at der blandt de selvejende institutioner i denne undersøgelse er 15,9 pct. børn med særlige behov og at andelen i de kommunale institutioner er 13,8. En statistisk analyse viser, at der er et pænt overlap i konfidensintervallet for børneandelene. Det er derfor ikke et problem, at der er en overvægt af selvejende institutioner repræsenteret i denne undersøgelse.
- En ret stor overrepræsentation af børnehaver og en ret stor underrepræsentation af SFO'er, samt at antallet af besvarelser fra vuggestuer, fritidshjem, SFO'er og klubber er beskedent. I analysen af undersøgelsens resultater er der derfor valgt en grovere inddeling, således at der ses på førskole-

området (vuggestuer, børnehaver og aldersintegrerede institutioner) under ét, og på skolebørnsområdet (nogle få af de aldersintegrerede institutioner², som primært henvender sig til skolebørn, fritidshjem, SFO'er og klubber) under ét. Intuitivt er der ikke grund til at antage, at der generelt vil være en forskel på andelen af børn med særlige behov eller vilkårene for arbejdet med disse børn mellem førskole- og skolebørnsområderne. Der gælder således ens betingelser for visitationen af børnene, ligesom forskelle i de driftsmæssige forhold mellem de forskellige institutionstyper alene er baseret på, at der er aldersbetingede forskelle i børnenes behov. Blandt de deltagende institutioner er der 15,6 pct. børn med særlige behov på førskoleområdet og 12,9 pct. børn med særlige behov på skolebørnsinstitutionerne. En statistisk analyse viser, at der er et pænt overlap i konfidensintervallerne for børneandelene på de to områder. Det er derfor ikke et problem i undersøgelsen, at der er en overvægt af børnehaver og en underrepræsentation af SFO'er i undersøgelsen.

Den regionale fordeling af institutionerne er også blevet undersøgt nærmere. Af tabel 3 og 4 fremgår det, at der er en mindre underrepræsentation af institutioner og indskrevne børn i Hovedstaden, Syddanmark og Nordjylland og en tilsvarende mindre overrepræsentation af institutioner og indskrevne børn på det øvrige Sjælland og i Midtjylland. Det må forventes, at der er kommunale forskelle på niveauet for ressourcetildelingen, som kan have en betydning for institutionernes besvarelser i forhold til deres oplevelser af vilkårene for arbejdet. Der er dog ingen grund til at forvente sådanne forskelle på regionalt niveau. Andelen af respondenter fra de forskellige regioner afviger samtidig så beskedent i forhold til den regionale fordeling af den samlede institutionsmasse, at det ikke umiddelbart vurderes at have en selvstændig betydning for undersøgelsens repræsentativitet. Dette bekræftes af, at en nærmere statistisk analyse viser et pænt overlap i konfidensintervallerne, når der ses på de regionale fordelinger i forhold til andelen af indskrevne børn med særlige behov, og institutionernes ressourcer.

Tabel 3. Antal institutioner regionalt fordelt

Undersøgelsen	Antal	Pct.	DS: PAS 22 -2008	Antal	Pct.
Hovedstaden	126	30	Hovedstaden	2.347	33
Sjælland	81	19	Sjælland	1.021	14
Syddanmark	67	16	Syddanmark	1.506	21
Midtjylland	120	29	Midtjylland	1.592	22
Nordjylland	24	6	Nordjylland	739	10
I alt	418	100	I alt	7.205	100

Tabel 4. Antal indskrevne børn regionalt fordelt

Undersøgelsen	Antal	Pct.	DS: PAS 22 -2008	Antal	Pct.
Hovedstaden	10.736	33	Hovedstaden	206.086	36
Sjælland	7.955	23	Sjælland	88.657	15
Syddanmark	4.599	14	Syddanmark	107.557	19
Midtjylland	8.406	26	Midtjylland	128.039	22
Nordjylland	1.451	4	Nordjylland	48.771	8
I alt	33.147	100	I alt	579.110	100

2) Seks aldersintegrerede institutioner som alene eller primært henvender sig til skolebørn, indgår i analysen som skolebørnsinstitutioner.

4.3. BEGREBSAFGRÆNSNING

I undersøgelsen har vi spurgt institutionerne, om der blandt de indskrevne børn er nogle børn med særlige behov. "Børn med særlige behov" er over for respondenterne afgrænset med følgende indledende tekst:

..."De følgende spørgsmål handler om "børn med særlige behov". I denne sammenhæng skal børn med særlige behov forstås bredt. Om et barn anses for at have særlige behov, hviler således i første omgang på jeres/institutionens vurdering af, hvordan barnet fungerer, og herunder om barnet har behov for særlig opmærksomhed og støtte, hvis det skal sikres, at det udvikler sig så godt som muligt:

- Det kan f.eks. være børn, der er sårbare, fordi de kommer fra familier, der er præget af økonomiske-, psykiske-, sundhedsmæssige- og/eller sociale vanskeligheder
- Det kan f.eks. være børn med vanskeligheder ift. sprog, motorik, adfærd, trivsel og/eller kontakt m.v.
- Det kan f.eks. være børn med akutte problemer f.eks. på grund af dødsfald, skilsmisse e. lign. i familien
- Det kan f.eks. være børn, hvis særlige behov relaterer sig til et handicap eller lidelser af fysisk/ psykisk art."...

I forskningsundersøgelser på området er ofte anvendt en mere snæver afgrænsning f.eks. "socialt udsatte børn", "truede børn" osv. I denne undersøgelse er det et bevidst valg, at pædagogens professionelle vurdering af barnets trivsel og udvikling, i relation til om barnet har et særligt behov for støtte og opmærksomhed, er en primær indikator, mens de bagvedliggende årsager til, at barnet har et sådant særligt behov, er sekundære indikatorer. Det er begrundet i undersøgelsens overordnede fokus, hvordan det påvirker vilkårene for institutionernes arbejde med alle børnene - at der findes nogle børn, som har særlige behov. Det væsentlige er derfor ikke, om der findes et kommunalt kontonummer, en diagnose eller velkendte sociologiske betegnelser, som kan anvendes til kategorisering af disse børn. Det væsentlige er, om de fagprofessionelle der møder barnet i hverdagen, oplever at der er brug for en særlig eller en ekstra indsats, hvis barnet skal udvikle sig så godt som muligt.

Valget af en så bred definition betyder, at et barn, der i én institution vil blive vurderet som at have særlige behov, i en anden institution måske ville blive vurderet til at have almindelige behov. Dette rum for "relativitet" sammenfatter fint det vilkår, at det pædagogiske arbejde udøves i en kontekst, og at denne kontekst er forskellig fra institution til institution, fra boligområde til boligområde samt mellem kommuner og landsdele. Det vigtige er i den forbindelse, at pædagogens opgave er at støtte barnet i at fungere og udvikle sit potentiale bedst muligt inden for den kontekst, det befinder sig i dvs. i relationen til de børn og voksne, som er institutionen.

5. INSTITUTIONERNE

I undersøgelsen indgår besvarelser fra i alt 418 institutioner.

Om de deltagende institutionerne gør følgende forhold sig gældende jf. nedenstående tabeller:

- 68 pct. af institutionerne er kommunalt ejet, 29 pct. er selvejende institutioner og 3 pct. er private institutioner (alle er puljeinstitutioner).
- 78 pct. af institutionerne henvender sig til børn i førskolealderen, og 22 pct. af institutionerne henvender sig til børn og unge i skolealderen.
- I forhold til undersøgelsens fokus er institutionerne blevet bedt om, at oplyse om de har kendskab til, om børnene har friplads af enten økonomiske eller pædagogiske årsager. Godt halvdelen af institutionerne har ingen viden om, hvorvidt de indskrevne børn har friplads. 28 pct. har viden om både økonomiske og pædagogiske fripladser, 15 pct. har alene viden om pædagogiske fripladser og 4 pct. har alene viden om økonomiske fripladser.

Institutionerne fordelt på ejerforhold	Procent	Antal
Kommunale	68	285
Selvejende	29	121
Private	3	12
I alt	100	418

Institutions typer	Procent	Antal
Førskoleinstitutioner	78	328
Skolebørnsinstitutioner	22	90
I alt	100	418

Indskrevne børn fordelt på aldersgrupper	Procent	Antal
Vuggestuebørn (0-3 årige)	13	4.160
Børnehavebørn (3-6 årige)	45	14.754
Små skolebørn (6-10 årige)	28	9.193
Store skolebørn/unge (10-18 årige)	15	5.040
I alt	100*	33.147

* Afrundingsfejil

Fripladser	Procent	Antal
Udelukkende viden om pædagogiske fripladser	16	65
Udelukkende viden om økonomiske fripladser	4	18
Viden om pædagogiske og økonomiske fripladser	28	119
Ingen viden	52	216
I alt	100	418

6. BØRN MED SÆRLIGE BEHOV

6.1. HVOR MANGE BØRN MED SÆRLIGE BEHOV ER DER?

Undersøgelsen viser, at 98 pct. af institutionerne angiver, at de har børn med særlige behov.

Er der nogle af de indskrevne børn i institutionen, som du vurderer, har særlige behov, givet ovenstående afgrænsning?	Procent	Antal
Ja	98	410
Nej	2	8
I alt	100	418

På førskoleområdet angiver institutionerne, at der er 15,7 pct. af de indskrevne børn, som har særlige behov, og på skolebørnsområdet angiver institutionerne, at der er 12,2 pct. af de indskrevne børn, som har særlige behov

Hvor mange af de indskrevne børn vurderer du har særlige behov?	Procent	Antal
Førskoleområdet (n=18.926 børn)	15,7	2.978
Skolebørnsområdet (n=14.221 børn)	12,2	1.742
I alt (n=33.147 børn)	14,2	4.720

I forskningsundersøgelser har man - på baggrund af andre begrebsafgrænsninger - fundet næsten tilsvarende andele. I rapporten "Risikobørn"³ fra 1993 vurderede Per Schultz Jørgensen et al. f.eks., at ca. 15 pct. af alle 0-18 årige børn og unge var risikobørn, defineret som problembørn, truede børn og børn med særlige behov. Og i undersøgelsen "Opvækst med særlig risiko"⁴ fra 2006 fandt Else Christensen, at 9 pct. af de 7 årige børn med dansk baggrund og 14 pct. af de 7 årige børn med etnisk baggrund har problemer, som betyder, at de har behov for en særlig (forebyggende) indsats⁵. Opgørelserne fra Per Schultz Jørgensen og Else Christensen forholder sig til risikobørn som en andel af alle børn, og altså ikke specielt til andelen indskrevet i dagtilbud. AE-rådet har for BUPL gennemført en analyse af karakteristika for familier med skolebørn i 6-14 års alderen, der vælger ikke at benytte et pædagogisk tilbud⁶. Analysen viser en markant social slagside i gruppen af forældre, der fravælger, at deres børn skal deltage i et pædagogisk tilbud efter skoletid. Det er således typisk forældre med lav indkomst og forældre med anden etnisk herkomst, der fravælger pædagogiske tilbud for deres børn. I det omfang at lav indkomst og anden etnisk herkomst er medvirkende indikatorer for, at et barn er i risikogruppen, må det således forventes, at andelen af børn med særlige behov udgør en mindre andel af de indskrevne børn i (skolebørns-)institutionerne end af den samlede population af børn og unge.

3) Jørgensen, Per Schultz og Ertmann, Bo og Egelund, Niels og Hermann, Dorrit: Risikobørn. Hvem er de - hvad gør vi? Udarbejdet for Det Tværministerielle Børneudvalg, december 1993. København: Socialministeriet/Det Tværministerielle Børneudvalg. I artiklen "Risikobørn i Danmark - status over en 10 årige indsats", fra Social Kritik 2002 nr. 84, vurderer Per Schultz Jørgensen, at andelen af risikobørn formentlig er steget til 15-20 pct.

4) Christensen, Else: Opvækst med særlig risiko - Indkredsning af børn med behov for en tidlig forebyggende indsats. Socialforskningsinstituttet. København 2006.

5) I rapporten fra Indenrigs- og Socialministeriet (2009): Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt, findes ikke tal for, hvor mange udsatte børn, der er i dagtilbudene. Dette formentlig fordi undersøgelsen er foretaget kort efter kommunesammenlægningerne, på et tidspunkt hvor kommunerne ikke havde overblik over antallet af børn eller ressourcerne, der blev anvendt til dem (delrapport 1 p. 57 n.).

6) Dahl, Sigrid og Dalskov, Mie: Karakteristik af forældre, der vælger pædagogiske tilbud fra. AE-rådet 2009.

6.2. BØRN SOM UDLØSER EKSTRA RESSOURCER

70 pct. af førskoleinstitutionerne har en eller anden form for særlige ressourcetildeling til nogle af børnene med særlige behov, og tilsvarende gælder for 62 pct. af skolebørnsinstitutionerne.

Har institutionen en eller anden form for særlig ressourcetildeling til nogle af disse børn? (F.eks. ekstra timer/lønbudget, støttepædagog m.v.)	Førskoleområdet		Skolebørnsområdet	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Ja	70	230	62	56
Nej	28	91	36	32
Ved ikke	2	7	2	2
I alt	100	328	100	90

Den særlige ressourcetildeling til institutionerne vedrører 28,2 pct. af børnene med særlige behov i førskoleinstitutionerne og 8,3 pct. af børnene med særlige behov i skolebørnsinstitutionerne, svarende til at institutionerne gennemsnitligt modtager særlige ressourcer til 4 børn ud af 100 indskrevne på førskoleområdet og 1 barn ud af 100 indskrevne børn på skolebørnsområdet.

Til hvor mange af børnene med særlige behov, har institutionen en eller anden form for ekstra ressourcetildeling?	Pct. af børn med særlige behov	Pct. af alle børn	Antal
Førskoleområdet	28	4	841
Skolebørnsområdet	8	1	144
I alt	21	3	985

De særlige ressourcer til børn med særlige behov, der har fået tildelt dette, udmøntes på forskellig vis og i 90 pct. af institutionerne er der tale om flere samtidige indsatser.

Mest udbredt er det, at ressourcerne tildeles som specialbistand (talepædagog, psykolog m.v.) tilknyttet institutionen, som støttepædagogtimer direkte knyttet til det enkelte barn eller som en opnormering med ekstra timer til institutionen. En mindre del af indsatsen er fokuseret på de ansatte, der arbejder med børnene til dagligt og udmøntes som supervision, konsulentbistand, efteruddannelse og støttepædagogtimer visiteret til institutionerne frem for til det enkelte barn.

I de senere år har mange kommuner valgt at omlægge støttepædagogindsatsen, således at støttepædagogerne i højere grad har en konsultativ funktion i forhold til institutionspædagogerne og i mindre grad arbejder direkte med det enkelte barn. Undersøgelsen viser, at støttepædagogtimer visiteret direkte til det enkelte barn, dog (fortsat) er den mest anvendte indsats på førskoleområdet, mens det på skolebørnsområdet er mere udbredt, at institutionerne får en generel opnormering.

Endvidere tyder undersøgelsen på, at arbejdet med børn med særlige behov på førskoleområdet i højere grad foregår integreret i den samlede børnegruppe end på skolebørnsområdet, hvor 29 pct. af institutionerne har angivet, at børn med særlige behov er samlet i særlige grupper.

Hvilke af følgende ressourcer får institutionen tildelt ekstra som følge af, at en del af de indskrevne børn har særlige behov?	Førskoleområdet n=233 Pct.	Skolebørnsområdet n=56 Pct.
Udvidelse af driftsbudgettet	21	20
Ekstra timer i institutionen (opnormering)	39	48
Ekstra, jævnlig konsulentbistand	39	25
Ekstra, jævnlig supervision	28	25
Efteruddannelse	23	25
En eller flere faste medarbejdere tilknyttet institutionen	18	27
Et antal støttepædagogtimer til institutionen	33	34
Støttepædagog til det (de) enkelte barn (børn)	64	41
Har oprettet en særlig gruppe til børn med særlige behov	17	29
Socialrådgiver, psykolog, talepædagog e. lign. tilknyttet institutionen	81	52
Andet	17	16

De medvirkende institutioner er i undersøgelsen blevet bedt om, at vurdere om de særlige ressourcer er tilstrækkelige i forhold til de behov og opgaver, der er i arbejdet med de børn, ressourcerne er tildelt til, og herunder hvilken betydning det har i hverdagen, hvis de særlige ressourcer vurderes ikke at være tilstrækkelige. Langt størstedelen – dvs. 75 pct. af førskoleinstitutionerne og 66 pct. af skolebørnsinstitutionerne vurderer, at de særlige ressourcer er utilstrækkelige.

Er de særlige ressourcer I har tilstrækkelige i forhold til de behov og opgaver, der er i arbejdet, med de børn ressourcerne er tildelt til?	Førskoleområdet		Skolebørnsområdet	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Ja, tilstrækkelige	23	53	29	16
Nej, utilstrækkelige	75	172	66	37
Ved ikke	2	5	5	3
Total	100	230	100	56

I 1996 fandt Else Christensen i undersøgelsen "Daginstitutionen som forebyggende tilbud til truede børn"⁷, at 80 pct. af de deltagende institutioner (kun førskoleinstitutioner) mente, at de særlige ressourcer til børn med særlige behov var utilstrækkelige. Else Christensen fandt i den forbindelse, at andelen af truede børn i institutionerne, havde betydning for besvarelsen. Halvdelen af institutionerne, som havde mindre end 10 pct. truede børn, havde angivet, at ressourcetildelingen var tilstrækkelig. En afsøgning af om der findes en tilsvarende sammenhæng i denne undersøgelse, når frem til næsten samme resultat. Dog gælder konklusionen ikke for institutioner med mindre end 10 pct. børn med særlige behov, men for institutioner med mindre end 5 pct. børn med særlige behov. Udover at der er en forskellig afgrænsning af børnegruppen i undersøgelse, kan forskellen på resultaterne både være et udtryk for, at det er sværere at få ressourcer til børn med særlige behov i dag, og for at den gennemsnitlige institutionsstørrelse er vokset i perioden, således at det faktiske antal børn med særlige behov i de enkelte institutioner er større.

Blandt institutionerne som vurderer, at de særlige ressourcer ikke er tilstrækkelige, angiver størstedelen - dvs. 60-80 pct. at det har en negativ betydning for opgaveløsningen, både i forhold til børnene der har særlige behov og i forhold til den samlede børnegruppe. Konkret angiver:

- 61 pct. af institutionerne på førskoleområdet, at det har en negativ betydning for deres viden om, hvordan de kan støtte børnene med særlige behov, og 65 pct. af institutionerne på skolebørnsområdet angiver en sådan negativ betydning.
- 84 pct. af institutionerne på førskoleområdet, at de utilstrækkelige ressourcer har en negativ betydning for deres muligheder for at tilrettelægge en systematisk indsats for børnene med særlige behov og 82 pct. angiver, at det har en negativ betydning for deres muligheder for faktisk at gøre en indsats for denne børnegruppe.
- 81 pct. af institutionerne på skolebørnsområdet, at de utilstrækkelige ressourcer har en negativ betydning for deres muligheder for at tilrettelægge en systematisk indsats for børnene med særlige behov og 78 pct. angiver, at det har en negativ betydning for deres muligheder for faktisk at gøre en indsats for denne børnegruppe.
- 70 pct. af institutionerne på førskoleområdet, at det har en negativ betydning for deres muligheder for at tilrettelægge pædagogiske forløb for hele børnegruppen, og for deres muligheder for at gennemføre pædagogiske forløb for hele børnegruppen.
- 49 pct. af institutionerne på skolebørnsområdet, at det har en negativ betydning for deres muligheder for at tilrettelægge pædagogiske forløb for hele børnegruppen.

Hvilken betydning har det i hverdagen, at de ressourcer I har til nogle af børnene med særlige behov i institutionen ikke er tilstrækkelige i forhold til...	Førskoleområdet (n= 172)			
	Positiv betydning	Negativ betydning	Ingen betydning	I alt
Jeres viden om hvordan I kan støtte børnene med særlige behov?	9	61	30	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge en systematisk indsats for børnene med særlige behov?	6	84	10	100
Jeres muligheder for faktisk at gøre en indsats for børnene med særlige behov?	10	82	8	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	6	70	24	100
Jeres muligheder for at gennemføre pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	8	70	22	100

Hvilken betydning har det i hverdagen, at de ressourcer I har til nogle af børnene med særlige behov i institutionen ikke er tilstrækkelige i forhold til...	Skolebørnsområdet (n= 37)			
	Positiv betydning	Negativ betydning	Ingen betydning	I alt
Jeres viden om hvordan I kan støtte børnene med særlige behov?	5	65	30	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge en systematisk indsats for børnene med særlige behov?	8	81	11	100
Jeres muligheder for faktisk at gøre en indsats for børnene med særlige behov?	11	78	11	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	11	49	40	100
Jeres muligheder for at gennemføre pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	22	70	8	100

6.3. GRÅZONEBØRNENE

Der gives ikke ressourcer til arbejdet med alle de børn, som vurderes at have særlige behov. I alt 77 pct. af de førskoleinstitutioner, som har børn med særlige behov, og 85 pct. af de tilsvarende skolebørnsinstitutioner angiver, at der er børn, som burde udløse ekstra ressourcer i institutionen, men som ikke gør det (i det følgende kaldet gråzonebørn). Af disse førskole- hhv. skolebørnsinstitutioner har 74 pct. hhv. 61 pct. i forvejen børn med særlige behov, som de modtager ekstra ressourcer til.

Er der nogle af de børn med særlig behov, der efter jeres vurdering burde udløse ekstra ressourcer i institutionen, men som ikke gør det?	Førskoleområdet		Skolebørnsområdet	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Ja	77	248	85	76
Nej	23	73	15	13
I alt	100	321	100	89

Gråzonebørnene udgør 6 pct. af alle børnene i både førskole- og skolebørnsinstitutionerne. På førskoleområdet udgør gråzonebørnene godt en tredjedel og på skolebørnsområdet udgør de knapt halvdelen af børnene med særlige behov.

Andel børn med særlige behov, som burde udløse særlige ressourcer i institutionen, men som ikke gør det	Pct. af børn med særlige behov	Pct. af alle børn	Antal
Førskoleområdet	36	6	1.059
Skolebørnsområdet	48	6	833
Total	40	6	1.892

Når der er en så forholdsmeæssig stor andel af børn, som ifølge pædagogernes vurdering burde udløse - men altså ikke får - særlige ressourcer i institutionen, hænger det sammen med:

- At institutionerne endnu ikke har bedt om ekstra ressourcer til disse børn. Dette er tilfældet i knap hver tredje førskoleinstitution og i knap hver fjerde skolebørnsinstitution.
- At børnenes behov endnu ikke er afklaret. Dette er tilfældet i godt hver anden førskoleinstitution og godt hver tredje skolebørnsinstitution.
- At anmodningen om ekstra ressourcer endnu ikke er afgjort. Dette er tilfældet i knap hver fjerde førskoleinstitution og i omtrent hver sjette skolebørnsinstitution.
- At forvaltningen vurderer, at der ikke er behov for ekstra ressourcer til disse børn. Dette er tilfældet i knap hver fjerde førskoleinstitution og i fire ud af ti skolebørnsinstitutioner.
- At det politisk er besluttet ikke at tildele ekstra ressourcer til disse børn. Dette er tilfældet i knap hver fjerde førskoleinstitution og i hver tredje skolebørnsinstitution.

Hvad mener du er grunden til, at I ikke har fået ekstra ressourcer til arbejdet med nogle af de børn, som I vurderer, burde udløse ekstra ressourcer?	Førskoleområdet n=248	Skolebørnsområdet n=76
	Pct.	Pct.
Vi har ikke bedt om ekstra ressourcer endnu	32	24
Børnenes behov er endnu ikke afklaret	53	36
Vores anmodning om ekstra ressourcer er endnu ikke afgjort	24	16
Forvaltningen vurderer, at der ikke er behov for ekstra ressourcer til disse børn	23	41
Det er politisk besluttet ikke at tildele ekstra ressourcer til disse børn	22	33
Andet	19	15

At en relativ stor andel af institutionerne ikke har bedt om de ekstra ressourcer til arbejdet, som de vurderer, at der er behov for, rejser spørgsmålet om, hvad der afholder institutionerne fra at ansøge? I undersøgelsen er institutionerne også blevet bedt om at svare på, hvor let eller svært de oplever det er at få tildelt ekstra ressourcer fra forvaltningen. Besvarelsene viser, at langt størstedelen af institutionerne – dvs. 80 pct. af førskoleinstitutionerne og 88 pct. af skolebørnsinstitutionerne – finder, at det er besværligt eller overvejende besværligt at få tildelt ekstra ressourcer. Af institutionerne, der har angivet, at de ikke har bedt om ekstra ressourcer, har 83 pct. samtidig angivet, at det er overvejende besværligt eller besværligt at få tildelt ekstra ressourcer fra forvaltningen.

Hvor let eller svært er det for dig, at få tildelt ekstra ressourcer fra forvaltningen, når I får nye børn, som I vurderer, har særlige behov?	Førskoleinstitutioner	Skolebørnsinstitutioner
	Pct.	Pct.
Let	0	0
Overvejende let	11	6
Overvejende besværligt	39	38
Besværligt	41	50
Ved ikke	9	6
I alt	100	100

Sammenholdt med, at relativt mange institutioner har angivet, at de ikke har modtaget ekstra ressourcer på grund af indstillingen hos forvaltning og politikere, tegner der sig et billede af, at der er en eller anden form for uoverensstemmelse mellem institutionernes professionelle vurdering af ressourcebehovet, og den administrative og politiske prioritering af til hvilke børn (- eller hvilke problemer), institutionerne kan tildeles ekstra ressourcer.

Forskellen har måske en forklaring i et resultat, som er fundet i Indenrigs- og Socialministeriets rapport om "Socialt udsatte børn i dagtilbud – indsats og effekt". Her fremgår det at pædagogerne ved vurderingen af, om et barn er i risikozonen, lægger mere vægt på observationer af børnenes adfærd, end på viden om evt. risikofaktorer i børnenes familiemæssige baggrund:

...”Der tegner sig [...] et billede af, at det mest fremherskende perspektiv i casekommunerne på social udsathed er de familiære risikofaktorer (konteksten).”...
...”at medarbejderne i den daglige praksis lægger stor vægt på faktorer, der vedrører det enkelte barns adfærd. Medarbejderne i casekommunerne oplever derimod ikke, at kontekstuelle faktorer er et anvendeligt udgangspunkt for forståelsen af socialt udsatte børn.”...
...”De interviewede medarbejder i casekommunerne [giver] udtryk for, at det i det praktiske arbejde ikke er tilstrækkeligt udelukkende at se på sociologiske eller kontekstuelle faktorer såsom fattigdom eller uddannelsesniveau. Disse faktorer betragtes i vid udstrækning som ”abstrakte begreber”, der ikke kan stå alene, når man står over for et konkret barn med behov for en særlig indsats.”...⁸

Problemstillingen er vigtig på flere måder.

I et socialhumanistisk perspektiv er det ubærligt, at beslutninger på et politisk- og administrativt niveau forhindrer, at der ydes den nødvendige hjælp til børn med særlige behov i institutionerne. Børn, som pædagogerne vurderer, kan hjælpes til et bedre liv i trivsel og udvikling.

I et økonomisk perspektiv er det ubærligt, at samfundet er afskåret fra at høste det menneskelige og økonomiske afkast, som ville komme fra en investering i en tidligt forebyggende indsats. Danske og internationale studier har vist, at der er et stort afkast på tidlige investeringer i udsatte børn og unge. En beskrevet effekt af en tidlig massiv pædagogisk indsats (højkvalitetsinstitutioner) er således, at de udsatte børn og unge ender med i højere grad at bidrage til samfundsøkonomien, fordi flere gennemfører en uddannelse og opnår varig beskæftigelse og i mindre grad ender i kriminalitet, arbejdsløshed m.v.⁹

Endelig har det en betydning i pædagogens virke som myndighedsperson, at den manglende anerkendelse af deres fagprofessionelle vurderinger, udhuler den faglige selvtillid. På længere sigt kan det medføre, at pædagogerne afstår fra at reagere, når de møder børn, som har behov for en særlig indsats.

Flere institutioner har i uddybende kommentarer beskrevet, at kommunernes pressede økonomi har en stor – direkte og indirekte – betydning for, at institutionerne ikke modtager ressourcer til gråzonebørnene:

- Der er institutioner, som ikke søger om ekstra ressourcer til børn, som de mener, har behov for det, fordi det erfaringsmæssigt synes nytteløst.
- Der kan være tidspunkter, hvor der bare ikke er flere ressourcer at tildele - ”kassen er tom”.
- Ekstra ressourcer bevilliges alene til børn, der har en diagnose.
- Institutionernes arbejde med ”pædagogisk inklusion” af børn med særlige behov er i praksis kommet til at fungere som en ”økonomisk inklusion”, fordi politikere og forvaltningen forventer, at institutionerne skal rumme børn med særlige behov inden for en normal bevilling.
- Det administrative behov for prioritering af kommunernes ressourcer udmønter sig i krævende og besværlige sagsgange, som i sig selv kan virke præventivt på motivationen til at søge om ekstra ressourcer.

8) Indenrigs- og Socialministeriet (2009): Socialt udsatte børn i dagtilbud – indsats og effekt. Delrapport 2 pp. 18-19

9) For en gennemgang af forskningen på området henvises til Alva Albæk Nielsen og Mogens Nygaard Christoffersen (2009): ”Børnehavens betydning for børns udvikling – en forskningsoversigt”. SFI. Konkret nævnes i forskningsoversigten f.eks. ”The Perry Preschool Program”, hvor man estimerede et samlet afkast på 16 pct.: 4 pct. til deltagerne i programmet og 12 pct. til samfundet som sådan. (p. 73)

Udpluk af citater fra "andet"-besvarelserne på spørgsmålet om årsager til, at institutionerne ikke har modtaget ekstra ressourcer til de børn, de vurderer, har brug for det:

... "Eftersom børn med beviseligt krævende særlige behov IKKE får (tilstrækkelig) støtte, uagtet diagnoser, og allerede bevilget støtte er skåret ned. Eftersom PPR's tilbud eksempelvis i sprog- eller udtalegrupper er skåret væk eller udhulet. Eftersom det gang på gang understreges fra forvaltning og støtteudvalg at det, som følge af kommunens inklusionspolitik, forventes at "institutionen opbygger de nødvendige ressourcer til at rumme og stimulere et givent barn", har vi IKKE søgt om ekstra ressourcer til de pågældende børn. Ud fra en forventning om at det vil være nyttesløst."...

... "Vi oplever det som fuldstændigt omsonst at bede om ekstra ressourcer - for vi ved af erfaring, at vi ikke får det. Kommunens politik - er det blevet fortalt os til forvaltningsmøder - baserer sig på "inklusion", og det betyder, at der skal skabes plads til børn med særlige behov indenfor normalrammen. "Inklusion" lyder så flot, men er blot et andet ord for "vi har sparet støttetimerne væk"....

... "Kassen er lukket i. Puljen er opbrugt, så der er ikke midler nok afsat."...

... "Vi har dårlige erfaringer med at få tildelt ressourcer til børn, der har særlige behov, som ikke kan hæftes på en diagnose."...

... "Det er praktisk næsten umuligt at få ekstra ressourcer til [...] diagnosticerede ADHD [-børn], udadreagerende drenge, stillepiger med et lavt selvværd m.m. Du kan bruge timer på at lave en velformuleret og velfunderet ansøgning, der så udløser nogle få timer i en 3 mdr. periode, hvor du også skal lave en skriftlig evaluering. Så kan du så starte forfra igen."...

Af de 248 førskoleinstitutioner og de 76 skolebørnsinstitutioner, som har gråzonebørn, angiver op mod 90 pct., at fraværet af ekstra ressourcer til gråzonebørnene har en negativ betydning for opgøvelsningen i hverdagen. Konkret angiver:

- 61 pct. af førskoleinstitutionerne og 63 pct. af skolebørnsinstitutionerne, at fraværet af ressourcer til gråzonebørnene har en negativ betydning for deres viden om, hvordan de kan støtte disse børn.
- Næsten 90 pct. af førskoleinstitutionerne, at fraværet af ressourcer til gråzonebørnene har en negativ betydning for planlægningen af og den faktiske indsats over for disse børn. Tilsvarende har godt 80 pct. af skolebørnsinstitutionerne angivet, at fraværet af ressourcer til gråzonebørnene har en negativ betydning for planlægningen af og den faktiske indsats over for disse børn.
- Ca. 70 pct. af førskoleinstitutionerne, at deres muligheder for at tilrettelægge og gennemføre pædagogiske forløb for hele børnegruppen påvirkes negativt af, at der er børn med særlige behov, som institutionen ikke har ekstra ressourcer til. Tilsvarende angiver 62 pct. af skolebørnsinstitutionerne, at manglen på ressourcer til gråzonebørnene har en negativ betydning for planlægningen af pædagogiske forløb for hele børnegruppen, og tre fjerdedele angiver, at det påvirker deres muligheder for at gennemføre sådanne forløb.

Hvilken betydning har det i hverdagen, at I har nogle børn med særlige behov i institutionen, som I ikke har særlige ressourcer til, i forhold til...	Førskoleområdet (n= 248)			
	Positiv betydning	Negativ betydning	Ingen betydning	I alt
Jeres viden om, hvordan I kan støtte børnene med særlige behov?	8	61	31	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge en systematisk indsats for børnene med særlige behov?	5	89	6	100
Jeres muligheder for faktisk at gøre en indsats for børnene med særlige behov?	4	88	8	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	4	69	27	100
Jeres muligheder for at gennemføre pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	3	73	24	100

Hvilken betydning har det i hverdagen, at I har nogle børn med særlige behov i institutionen, som I ikke har særlige ressourcer til, i forhold til...	Skolebørnsområdet (n= 76)			
	Positiv betydning	Negativ betydning	Ingen betydning	I alt
Jeres viden om, hvordan I kan støtte børnene med særlige behov?	7	63	30	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge en systematisk indsats for børnene med særlige behov?	3	84	13	100
Jeres muligheder for faktisk at gøre en indsats for børnene med særlige behov?	4	82	14	100
Jeres muligheder for at tilrettelægge pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	4	62	34	100
Jeres muligheder for at gennemføre pædagogiske forløb for hele børnegruppen?	3	76	21	100

6.4. RESTGRUPPEN

Af alle de børn, som i undersøgelsen vurderes at have særlige behov, er der på førskoleområdet 28 pct., som udløser særlige ressourcer i institutionerne, og 36 pct. som burde udløse ekstra ressourcer, men som ikke gør det. På skolebørnsområdet er der ekstra ressourcer til 8 pct. af de børn, som vurderes at have særlige behov og der er 48 pct. af børnene, som burde udløse ekstra ressourcer, men som ikke gør det.

I forlængelse heraf er det et selvstændigt spørgsmål, hvordan det forholder sig med de resterende 36 pct. førskolebørn og 44 pct. skolebørn, som også blev vurderet til at have særlige behov. Der er ikke i undersøgelsen stillet særlige spørgsmål vedrørende denne "restgruppe".

Forskningsundersøgelsen "Risikobørn"¹⁰ fra 1993 opdeler risikobørnene i tre undergrupper, herunder en gruppe som betegnes "børn med særlige behov"¹¹, og som beskrives således:

..."Gruppen af børn med særlige behov omfatter alle de børn, der i deres udvikling udsættes for psykosociale belastninger af en eller anden art uden at være i stand til – på det pågældende tidspunkt – at reagere hensigtsmæssigt over for disse belastninger. For langt de fleste af disse børn lykkes det imidlertid at udvikle en tilstrækkelig modstandskraft til, at de "kommer over" krisen og belastningen – måske på grund af den professionelle indsats, måske ud fra egne ressourcer i samspil med et givende socialt miljø omkring dem."...

I forlængelse af denne afgrænsning er det nærliggende at antage at de særlige behov, som "restgruppen" i denne undersøgelse vurderes at have, er behov som institutionerne kan håndtere med en almindelig pædagogisk indsats, og som ikke kræver, at der afsættes særlige ressourcer i institutionen.

10) Jørgensen, Per Schultz og Ertmann, Bo og Egelund, Niels og Hermann, Dorrit: Risikobørn. Hvem er de – hvad gør vi? Udarbejdet for Det Tværministerielle Børneudvalg, december 1993. København: Socialministeriet/Det Tværministerielle Børneudvalg.

11) De tre undergrupper af risikobørn er: "Børn med særlige behov", "Truede børn" og "Problembørn".

7. VILKÅRENE FOR ARBEJDET MED BØRN DER HAR SÆRLIGE BEHOV

7.1. KLARHED OVER OPGAVEN

Størstedelen af de deltagende institutioner oplever ikke, at det er klart defineret, hvilke typer af børn med særlige behov de skal modtage, og et flertal har ikke en løbende dialog med forvaltningen om, hvad det er for en opgave, de skal løse i forhold til børn med særlige behov¹². Over halvdelen oplever, at de bliver lidt overladt til sig selv, når først et barn med særlige behov er indskrevet i institutionen, og over halvdelen har ikke en oplevelse af, at de er en del af en helhedsorienteret indsats i kommunen. Konkret viser institutionernes besvarelser at:

- 71 pct. af førskoleinstitutionerne og 73 pct. af skolebørnsinstitutionerne oplever, at det ikke er klart defineret, hvilke typer børn med særlige behov de skal modtage.
- 70 pct. af førskoleinstitutionerne og 67 pct. af skolebørnsinstitutionerne oplever, at der ikke er en løbende dialog med forvaltningerne om opgaven med børn, der har særlige behov.
- 55 pct. af førskoleinstitutionerne og 70 pct. af skolebørnsinstitutionerne oplever, at de bliver overladt til sig selv, når et barn med særlige behov er indskrevet i institutionen.
- 52 pct. af førskoleinstitutionerne og 63 pct. af skolebørnsinstitutionerne oplever ikke, at de er en del af en helhedsorienteret indsats i kommunen.

Besvarelserne kan være et udtryk for, at institutionerne modtager de børn med særlige behov, som er i institutionens optageområde, og at der i mindre grad sker en samling af børn med samme type særlige behov i institutionerne. Dette i forlængelse af at indsatsen for nogle børn foregår mest optimalt i en afgrænset og homogen børnegruppe, mens den for andre fungerer bedst i et bredere samspil med de børn, der har almindelige behov. Størstedelen af de 59 institutioner, som samler børnene i specielle grupper, har angivet, at børnemålgruppen ikke er klart defineret. 57 pct. af disse førskoleinstitutioner og 67 pct. af disse skolebørnsinstitutioner angiver således, at det ikke er klart defineret, hvilke typer børn de skal modtage. På skolebørnsområdet er det velkendt, at børn fra skolernes specialklasser samles i specielle grupper i fritidstilbuddene på tværs af deres individuelle problematikker.

I Indenrigs- og Socialministeriets undersøgelse "Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt" konkluderes bl.a. at:

..." Der er altså meget, der peger i retning af, at selv om kommunerne har politisk udstukne mål for arbejdet med socialt udsatte børn, så er vurderingen i kommunernes forvaltninger, at de ikke nødvendigvis udgør en brugbar ramme for det konkrete arbejde med de socialt udsatte børn..."¹³

Besvarelserne kan således også være et udtryk for at de overvejelser, der findes på politisk- eller forvaltningsmæssigt niveau i kommunerne om mål, indhold, organisering mv. af indsatsen for børn med særlige behov, ikke er forankret i et flertal af institutionerne som en oplevelse af, hvilken præcis rolle de er tiltænkt, og hvordan de forventes at bidrage til indsatsen.

12) Det skal bemærkes, at spørgsmålene ikke tager sigte på målene med institutionens konkrete indsats i forhold til det enkelte barn, men på institutionernes overordnede forståelse af, hvilke krav og forventninger der er fra politisk og administrativt hold, i forhold til de særlige opgaver de løser.

13) Indenrigs- og Socialministeriet (2009): Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt. Delrapport 1 p. 59.

Førskoleinstitutioner n=321						
De følgende udsagn handler om jeres opgaver med børn, der har særlige behov. Du bedes angive hvor godt eller dårligt udsagnene passer med dine oplevelser:	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Det er klart defineret, hvilke typer børn med særlige behov vi skal modtage	5	19	28	43	5	100
Vi er løbende i dialog med forvaltningen om, hvad vores opgave er	2	35	34	26	3	100
Vi er lidt overladt til os selv, når først et barn med særlige behov er indskrevet hos os	17	38	31	11	3	100
Vi oplever, at vi er en del af en helhedsorienteret indsats i kommunen	6	34	32	20	8	100

Skolebørnsinstitutioner n=89						
De følgende udsagn handler om jeres opgaver med børn, der har særlige behov. Du bedes angive hvor godt eller dårligt udsagnene passer med dine oplevelser:	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Det er klart defineret, hvilke typer børn med særlige behov vi skal modtage	6	18	30	43	3	100
Vi er løbende i dialog med forvaltningen om, hvad vores opgave er	1	27	33	34	5	100
Vi er lidt overladt til os selv, når først et barn med særlige behov er indskrevet hos os	29	41	18	8	4	100
Vi oplever, at vi er en del af en helhedsorienteret indsats i kommunen	3	25	30	33	9	100

Særligt det forhold, at et flertal af institutionerne oplever, at de bliver lidt overladt til sig selv, når de først har fået indskrevet et barn med særlige behov, antyder, at der kan mangle en løbende overordnet opfølgning på indsatsen. I Indenrigs- og Socialministeriets rapport "Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt"¹⁴ fremgår det, at 18 pct. af forvaltningsdirektørerne og 37 pct. af cheferne for dagtilbudsområdet har svaret bekræftende på, at de har evalueret de indsatser, der er iværksat i dagtilbuddene over for socialt udsatte børn. Det kan diskuteres, om dette - som det beskrives i rapporten - skal forstås som, at ... "En stor del af kommunerne angiver, at de har evalueret deres indsats..."¹⁵. Resultaterne i nærværende undersøgelse efterlader snarere det modsatte indtryk.

14) Indenrigs- og Socialministeriet (2009): Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt. Delrapport 1, pp. 79-80.

15) Indenrigs- og Socialministeriet (2009): Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt. Delrapport 1, pp. 79n.

7.2. OPGAVERNS OMFANG – UDVIKLINGEN I DE SENESTE ÅR

Et flertal af institutionerne oplever, at opgaven med børn, der har særlige behov er blevet mere omfattende. Konkret viser undersøgelsen at:

- 65 pct. af førskoleinstitutionerne og 71 pct. af skolebørnsinstitutionerne oplever, at der i dag er flere børn med særlige behov i institutionerne end for 3-5 år siden.
- 60 pct. af førskoleinstitutionerne og 62 pct. af skolebørnesinstitutionerne oplever, at børn med særlige behov i mindre grad får tilbudt et særligt tilbud end for 3-5 år siden
- 88 pct. af førskoleinstitutionerne og 90 pct. af skolebørnsinstitutionerne oplever, at de almindelige daginstitutioner i højere grad skal tage sig af børn med særlige behov end for 3-5 år siden.

Det kan have selvstændig interesse, om de 14,2 pct. børn med særlige behov, som er fundet i denne undersøgelse, er et udtryk for, at der har været en stigning gennem de sidste år svarende til institutionernes oplevelse.

I Socialministeriets undersøgelse fra 1993 var det vurderingen at ca. 15 pct. af alle børn mellem 0 og 18 år var "risikobørn". Tallet var skønnet bl.a. på baggrund af tidligere studier¹⁶, og har vundet en vis hævd. I Else Christensens forløbsundersøgelser om børn, der er født i årgang 1995¹⁷, findes det i 2000, at der for 10 pct. (måske helt op mod 20 pct.) af de 3 årige børn gælder, at både børn og forældre viser tegn på manglende trivsel og sociale og økonomiske belastninger. Som tidligere refereret fandt Else Christensen i 2006 – i undersøgelsen "Opvækst med særlig risiko"¹⁸ – at 9 pct. af de 7 årige børn med dansk baggrund og 14 pct. af de 7 årige børn med etnisk baggrund har problemer, som betyder, at de har behov for en særlig (forebyggende) indsats. I forhold til sidstnævnte resultat har institutionerne i denne undersøgelse fundet, at præcis 9 pct. af de indskrevne børn har særlige behov, som det vurderes bør udløse særlige ressourcer i institutionerne.

Når hensynet til at de forskellige vurderinger og undersøgelser trækker på ganske forskellige begrebsafgrænsninger, er det en mulighed – men slet ikke sikkert – at de 14,2 pct. børn med særlige behov, som er fundet i denne undersøgelse, er et udtryk for, at der har været en vis stigning gennem årene. Det må antages, at andre betydende faktorer – f.eks. udviklingen i de tildelte ressourcer til opgaveløsningen, udviklingen i de typer af særlige behov, som børnene har og de seneste års italesættelse af det stigende udgiftsniveau på det specialiserede socialområdet – spiller en rolle i forhold til institutionernes angivelser af, at de oplever, at der er flere børn med særlige behov i institutionerne nu end for 3-5 år siden.

Førskoleinstitutioner n=321						
Hvordan oplever du, at udviklingen har været i de sidste 3-5 år ift. børn med særlige behov? Angiv hvor godt eller dårligt de følgende udsagn passer med din vurdering.	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Der er flere børn med særlige behov i institutionerne i dag end for 3-5 år siden	30	35	22	2	11	100
I dag får børn med særlige behov i mindre grad de særlige tilbud, de har behov for end for 3-5 år siden	24	36	14	2	24	100
I dag forventes almeninstitutionerne i højere grad at tage sig af børn med særlige behov	50	38	5	0	7	100

16) F.eks. Else Christensen (1992): Omsorgssvigt? En rapport om de 0-3 årige baseret på sundhedsplejerskers viden. København. Socialforskningsinstituttet.

17) Else Christensen (2000): Det 3-årige barn. Rapport nr. 3 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. København. Socialforskningsinstituttet.

18) Christensen, Else (2006): Opvækst med særlig risiko – Indkredsning af børn med behov for en tidlig forebyggende indsats. København. Socialforskningsinstituttet.

Skolebørnsinstitutioner n=89						
Hvordan oplever du, at udviklingen har været i de sidste 3-5 år ift. børn med særlige behov? Angiv hvor godt eller dårligt de følgende udsagn passer med din vurdering.	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Der er flere børn med særlige behov i institutionerne i dag end for 3-5 år siden	34	37	15	3	11	100
I dag får børn med særlige behov i mindre grad de særlige tilbud, de har behov for end for 3-5 år siden	23	39	18	2	18	100
I dag forventes almeninstitutionerne i højere grad at tage sig af børn med særlige behov	50	40	5	0	5	100

Den oplevede udvikling, at børn med særlige behov i mindre grad, får de særlige tilbud, de har behov for, og at almeninstitutionerne i højere grad skal tage sig af børn med særlige behov, må ses i lyset af:

- At institutionerne - som tidligere beskrevet – oplever, at det er svært at få tildelt ekstra ressourcer fra forvaltningen bl.a. på grund af kommunernes stramme økonomi.
- At der i de sidste år har været markante ændringer i organiseringen af den specialiserede indsats, først med indførelse af grundtakstmodellen i 2002 og siden med kommunernes overtagelse af ansvaret og den fulde finansiering af de amtslige specialtilbud i 2007. Det er velkendt, at begge tiltag har givet kommunerne et økonomisk incitament til at reducere visiteringen til "udenbys" specialtilbud, og til i højere grad at etablere lokale løsninger - herunder at nogle børn indskrives i almene institutioner, hvor der ikke som udgangspunkt er en specialviden om børnenes særlige behov.

At sidstnævnte måske har givet anledning til indskrivning af børn med særlige tunge problemer i de almene institutioner, bekræftes i undersøgelsen af, at 37 pct. af førskoleinstitutionerne og 56 pct. af skolebørnsinstitutionerne angiver, at de har børn med særlige behov, som de mener, burde udskrives til et mere specialiseret tilbud.

Der er børn med særlige behov i vores institution, som burde udskrives til et mere specialiseret tilbud. Pct.	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt Pct.
Førskoleinstitutioner (n= 321)	17	20	29	24	10	100
Skolebørnsinstitutioner (n=89)	22	34	33	3	8	100

7.2. RESSOURCER

Størstedelen af institutionerne - dvs. 85 pct. af førskoleinstitutionerne og 77 pct. af skolebørnsinstitutionerne - angiver, at de har for få ressourcer til arbejdet med børn, der har særlige behov. Videre angiver 64 pct. af førskoleinstitutionerne og 63 pct. af skolebørnsinstitutionerne, at de oplever, at det i dag er sværere at få ressourcer til arbejdet med særlige børn end for 3-5 år siden. 45 pct. af førskoleinstitutionerne og 62 pct. af skolebørnsinstitutionerne angiver, at de ikke har en løbende dialog med forvaltningen om ressourcerne til børn med særlige behov. Endelig angiver 78 pct. af førskoleinstitutionerne og 84 pct. af skolebørnsinstitutionerne, at de ikke modtager løbende efter- og videreuddannelse i forhold til de børn med særlige behov, som de modtager.

Førskoleinstitutioner n=321						
De følgende udsagn handler om... Du bedes angive hvor godt eller dårligt du synes, at udsagnene passer med forholdene i din institution	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Vi har for få ressourcer til arbejdet med børn, der har særlige behov	47	38	11	3	1	100
Vi er løbende i dialog med forvaltningen om ressourcerne til børn med særlige behov	6	48	24	21	1	100
Det er sværere at få ekstra ressourcer til børn med særlige behov i dag end det var for 3-5 år siden	34	30	17	1	18	100
Vi får løbende efter- og videreuddannelse i forhold til de børn vi modtager	2	17	34	44	3	100

Skolebørnsinstitutioner n=89						
De følgende udsagn handler om... Du bedes angive hvor godt eller dårligt du synes, at udsagnene passer med forholdene i din institution	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Vi har for få ressourcer til arbejdet med børn, der har særlige behov	30	47	16	7	0	100
Vi er løbende i dialog med forvaltningen om ressourcerne til børn med særlige behov	6	32	30	29	3	100
Det er sværere at få ekstra ressourcer til børn med særlige behov i dag end det var for 3-5 år siden	30	33	13	6	18	100
Vi får løbende efter- og videreuddannelse i forhold til de børn vi modtager	1	14	28	56	1	100

Besvarelsene understreger det billede, der tidligere i rapporten er tegnet af, at institutionernes opgaveløsning i forhold til børn med særlige behov i et vist omfang må foregå "på trods". I afsnit 6.2 og 6.3 er redegjort for, at et flertal af institutionerne vurderer, at manglen på ressourcer har en negativ betydning for deres muligheder for at planlægge og gennemføre en systematisk indsats både over for de børn, der har særlige behov og over for hele børnegruppen.

Et flertal af institutionerne svarer afkræftende på, at de løbende modtager uddannelse, som kvalificerer til arbejdet med de behovsbørn, de modtager, dette kaster yderligere lys over, at de manglende ressourcer, - som refereret i afsnit 6.2 og 6.3 - vurderes at have en negativ betydning for institutionernes viden om, hvordan de kan støtte disse børn.

Konsekvensen af en dagligdag, hvor en del af de vigtige opgaver skal løses på trods er, at der sker en prioritering af arbejdet i institutionerne. 49 pct. af institutionerne på førskoleområdet og 45 pct. af skolebørnsinstitutionerne angiver, at de ikke prioriterer arbejdet med behovsbørnene højere end arbejdet med de øvrige børn, når der opstår situationer med personalemangel. Over for dette står, at næsten tilsvarende andele - dvs. 47 pct. af førskoleinstitutionerne og 43 pct. af skolebørnsinstitutionerne - faktisk vælger at prioritere arbejdet med behovsbørnene frem for arbejdet med børn, der har almindelige behov.

Det er interessant, at institutionerne deler sig i to næste lige store grupper på spørgsmålet. Der er gennemført en statistisk analyse, for at afsøge om den forskellige praksis på institutionerne på nogen måde kan relateres til andre systematiske forskelle - f.eks. i forhold til andelen af børn med særlige behov, i forhold til ressourcerne osv. Analysen viser, at sammenhængen til disse forhold er meget lille og statistisk insignifikant. Det kan derfor ikke inden for rammerne af denne undersøgelse siges noget om, hvilke forhold der har betydning for, at institutionerne er delt i to, når det gælder praksis på dette område.

Uagtet at institutionerne er delt i to på spørgsmålet om deres prioriteringer ved personalemangel, viser undersøgelsen, at konsekvenserne i forhold til børn med særlige behov er nogenlunde ens. 88 pct. af både førskole- og skolebørnsinstitutionerne angiver således, at der er tidspunkter, hvor de børn der har særlige behov, ikke får et tilstrækkeligt godt tilbud i institutionerne.

Førskoleinstitutioner n=321						
De følgende udsagn handler om... Du bedes angive hvor godt eller dårligt du synes, at udsagnene passer med forholdene i din institution	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Ved personalemangel prioriterer vi arbejdet med de børn der har særlige behov, højere end arbejdet med de børn, der har almindelige behov	13	34	40	9	4	100
Der er tidspunkter, hvor de børn der har særlige behov ikke får et tilstrækkeligt godt tilbud hos os	28	58	11	2	1	100

Skolebørnsinstitutioner n=89						
De følgende udsagn handler om ressourcerne i institutionen i forhold til arbejdet med børn, der har særlige og almindelige behov. Du bedes angiv hvor godt eller dårligt du synes, at udsagnene passer med forholdene i din institutionen	Passer meget godt	Passer godt	Passer dårligt	Passer meget dårligt	Ved ikke	I alt
Ved personalemangel prioriterer vi arbejdet med de børn der har særlige behov, højere end arbejdet med de børn, der har almindelige behov	15	37	38	7	3	100
Der er tidspunkter, hvor de børn der har særlige behov ikke får et tilstrækkeligt godt tilbud hos os	28	60	9	2	1	100

Et tilsvarende resultat kan man også se i rapporten fra Indenrigs- og Socialministeriet om "Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt", hvor institutionernes konkrete indsats i forhold til børnene, beskrives som typisk at være fokuseret på tæt kontakt og tryghed, inddragelse, forudsigelighed og struktur, guidning m.v., og hvor det refereres, at pædagogerne ofte beskriver, det ... "som en vanskelighed at støtte barnet på en adækvat måde." og at ... "det er meget vanskeligt at have et kontinuerligt fokus på barnet dagen igennem. I næsten alle institutioner begrundes det med manglende personaleresourcer."...¹⁹

Sammenfattende vurderer et stort flertal af institutionerne, altså at de mest grundlæggende forudsætninger i form af ressourcer og adgang til opdateret viden ikke er tilstrækkeligt tilstede i arbejdet med børn, der har særlige behov. Det har negative konsekvenser for planlægningen og gennemførelsen af det pædagogiske arbejde både med de børn, som har særlige behov og med de børn, der har almindelige behov. I forhold til førstnævnte gruppe betyder det, at der er tidspunkter, hvor institutionerne ikke leverer et tilstrækkeligt godt tilbud til børnene.

7.3. RUMMELIGHED OG INKLUSION

Selv om institutionerne med deres besvarelser giver markant udtryk for, at vilkårene for arbejdet med børn, der har særlige behov, gennemgående er ringe, betyder det ikke, at de helst vil undgå, at arbejde med disse børn i institutionerne.

85 pct. af førskoleinstitutionerne og 88 pct. af skolebørnsinstitutionerne angiver således, at de fleste børn og unge med særlige behov kan rummes i institutionerne, hvis de nødvendige ressourcer er til stede. 9 ud af 10 institutioner angiver, at børn med særlige behov profiterer af at være i institutionerne sammen med børn, der har almindelige behov, og tæt på 8 ud af 10 institutioner angiver, at børn med almindelige behov profiterer af at være sammen med børn, der har særlige behov.

Førskoleinstitutioner n=321						
De følgende udsagn handler om din holdning til rummelighed i de almene institutioner. Angiv hvor enig eller uenig du er i udsagnene.	Meget enig	Enig	Uenig	Meget uenig	Ved ikke	I alt
Børn med almindelige behov profiterer af at være sammen med børn, der har særlige behov	17	61	14	1	7	100
Børn med særlige behov profiterer af at være sammen med børn, der har almindelige behov	20	70	5	0	5	100
De fleste børn med særlige behov vil kunne rummes i et alment dagtilbud, hvis der følger ressourcer med	27	58	10	1	4	100
Børn med fysiske handicap har det bedre i et specialiseret tilbud	4	18	48	4	25	100
Børn med psykiske handicap har det bedre i et specialiseret tilbud	11	40	26	2	21	100
Børn med sociale vanskeligheder har det bedre i specialiseret tilbud	3	14	59	9	16	100

Skolebørnsinstitutioner n=89						
De følgende udsagn handler om din holdning til rummelighed i de almene institutioner. Angiv hvor enig eller uenig du er i udsagnene.	Meget enig	Enig	Uenig	Meget uenig	Ved ikke	I alt
Børn med almindelige behov profiterer af at være sammen med børn, der har særlige behov	12	66	15	2	5	100
Børn med særlige behov profiterer af at være sammen med børn, der har almindelige behov	19	68	10	1	2	100
De fleste børn med særlige behov vil kunne rummes i et alment dagtilbud, hvis der følger ressourcer med	29	60	9	1	1	100
Børn med fysiske handicap har det bedre i et specialiseret tilbud	4	18	46	6	26	100
Børn med psykiske handicap har det bedre i et specialiseret tilbud	12	34	34	1	19	100
Børn med sociale vanskeligheder har det bedre i specialiseret tilbud	1	14	65	10	10	100

Spurgt ind til de mere specifikke typer af særlige vanskeligheder, som børnene med særlige behov har, angiver:

- 22 pct. af både førskole- og skolebørnsinstitutionerne, at børn med fysiske handicap vil have det bedre i et specialiseret tilbud.
- 17 pct. af førskoleinstitutionerne og 15 pct. af skolebørnsinstitutionerne, at børn med sociale vanskeligheder vil have det bedre i et specialiseret tilbud
- 51 pct. af førskoleinstitutionerne og 46 pct. af skolebørnsinstitutionerne, at børn med psykiske handicap vil have det bedre i et specialiseret tilbud.

Et flertal af institutionerne synes således meget åbne over for at bidrage til den samlede indsats over for børn med særlige behov, og herunder særligt over for børn med sociale vanskeligheder og fysiske handicap.

Det vurderes, at der i tilkendegivelserne ligger et stort og vigtigt potentiale, som på længere sigt - hvis kommunerne forstår at udnytte det med en systematisk og ressourceafdækket indsats - kan bidrage til løsningen af de økonomiske udfordringer, der kendetegner indsatsen på det specialiserede socialområde i dag. Det skal være overladt til andre at regne på de økonomiske effekter, der kan være af en styrket indsats i dagtilbuddene over for børn med særlige behov. Ifølge de institutioner, der har deltaget i denne undersøgelse, vil både børn med almindelige og særlige behov i hvert fald kunne profitere af det.

8. LITTERATUR

Albæk Nielsen, Alva og Nygaard Christoffersen, Mogens (2009):
Børnehavens betydning for børns udvikling – en forskningsoversigt.
SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd. København 2009.

Christensen, Else (1992):
Omsorgssvigt? En rapport om de 0-3 årige baseret på sundhedsplejerskers viden.
Socialforskningsinstituttet. København 1992.

Christensen, Else (1996):
Daginstitutionen som forebyggende tilbud til truede børn.
Socialforskningsinstituttet. København 1996.

Christensen, Else (2000):
Det 3-årige barn. Rapport nr. 3 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995.
Socialforskningsinstituttet. København 1996.

Christensen, Else (2006):
Opvækst med særlig risiko – Indkredsning af børn med behov for en tidlig forebyggende indsats.
Socialforskningsinstituttet. København 2006.

Dahl, Sigrid og Dalskov, Mie (2009):
Karakteristik af forældre, der vælger pædagogiske tilbud fra.
AE-rådet. København 2009.

Indenrigs- og Socialministeriet (2009):
Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt.

- Sammenfattende rapport: Socialt udsatte børn i dagtilbud - indsats og effekt.
Jill Mehlbye, AKF (red.)
- Delrapport 1: Indsatsen over for socialt udsatte børn i dagtilbud.
Teori og praksis i landets kommuner.
Jill Mehlbye, AKF og Bente Jensen, DPU
- Delrapport 2: Indsatsen over for socialt udsatte børn i dagtilbud.
Casestudier i ti kommuner.
Hanne Nielsen og Thomas Thorgaard, NIRAS konsulenterne
- Delrapport 3: Indsatsen over for socialt udsatte børn i dagtilbud.
Casestudier i ni dagtilbud. John Andersen og Søren Gundelach, Udviklingsforum

Jørgensen, Per Schultz og Ertmann, Bo og Egelund, Niels og Hermann, Dorrit (1993):
Risikobørn. Hvem er de – hvad gør vi?
Udarbejdet for Det Tværministerielle Børneudvalg.
Socialministeriet/Det Tværministerielle Børneudvalg. København 1993.

Jørgensen, Per Schultz (2002):
Risikobørn i Danmark - status over en 10 årige indsats.
Social Kritik 2002, 14. årgang nr. 84.

B U P L

BUPL
Forbundet for pædagoger og klubfolk
Blegdamsvej 124
2100 København Ø
www.bupl.dk

Layout: Jeanne Olsen